

# Zenei nevelés – 2000

## Kihívások előtt az ezredforduló zenetanítása

„Visszanézni a megtett útra, akár hegyek közt, akár az életben, nem szerettem soha. Mindig csak arra néztem, ami előttem volt.”

Kodály Zoltán (1)

*Ma a zenepedagógus társadalomnak ebben kellene leginkább a kodályi példát követni: csak arra nézni, ami előttünk van. Ebből azonnal világos lenne a sürgető gyakorlati feladat: a szellemi örökséget nem (v)agyonőrizni kell, hanem továbbépíteni, a ma értékeivel gyarapítani.*

### Kodályi (v)agyonőrzés

A század- és ezredfordulóhoz érkezett magyar zenei nevelés nemigen kerülheti el létező gyakorlatának *szembesítését* az alapjául szolgáló kodályi elvekkel.

Kodály zenepedagógiájában is azt tette, amit az életben: csak arra nézett, ami előtte volt és látott! Mégpedig jóelőre! Már 1947-ben megírta *Százéves terv* címen ismert írását, melyben „megjósolta” a magyar zenei közoktatás 2000-ig terjedő ívét: „Ha a szaktanítás elve 1968-ra megvalósul..., remélhetjük, hogy mire 2000-et írunk, minden általános iskolát végzett gyermek folyékonyan olvas kottát.”(2)

Csakhogyni ő ezt az önálló ismeretszerzés kulcsának, *eszköznek* tekintette, mely minden gyerek kezébe adható. Így szeretne volna elérni, hogy a szájhagyomány-kultúra idejének elmúltával az irodalom önálló olvasásának mintájára a zeneirodalom olvasása is mindenki számára adott lehetőség legyen. Az értők így csinálták, de a *lehetőség* a félreértő – bár jó szándékú – tanárok kezében gyakran vált *kötelezővé*, vagyis *eszközből* céllá.

Félfidőhöz érkezett a program, melynek torzulásairól Szabó Helga mértékadó írásával (3) 1980-ban a szakmai sajtó (4) hasábjain hosszú ideig tartó vita kezdődött. Azóta más-más alkalomhoz kötve, hol hangosabban, hol halkabban, hol szakmai folyóiratban, hol politikai napilapban, hol racionálisabb, hol szenvedélyesebb hangvétellel, hol segítő, hol bíráló szándékkal, de a mai sajtóban is folyik a „szembesítés” és eredményéről a vita.

Tisztában kell lennünk azzal, hogy amit Tóth Anna a Kodály-módszer csődjeként emleget a Népszabadságban nemrégiben megjelent cikkében, (5) az valójában csak a *közoktatásban (a nem zenei tagozatos osztályokban) folyó ének-zenei nevelés csődjé*. Ezt azonban el kell ismernünk a cikkben is említett két tény alapján:

1. a gyerekek tömege saját életében valóban nem fogyasztja a zenét, nem vált „közönsséggé”, vagyis a kodályi „Legyen a zene mindenkié!” gondolat megvalósításához minden jószándékunk ellenére sem tudtuk eljuttatni őket;

2. gyerekeink valóban nem énekelnek (pláne nem örömmel) még azokon az alkalmakon sem, amelyek az *ő életük mai hagyományait* és dalra fakasztó érzelmi élményeit jeleníthetik (1. a saját ballagásukon). Mert hogy a fonóban nem énekelnek, az ma érthető.

Távol került életüktől a néphagyomány. De hogy saját ballagásukon nem érznek olyasmit, amit kifejezni a szó hatalma már kevés, az már tényleg „csőd”, bár nem csupán zenepedagógiai...

Új megoldásokat kell hát keresni jó célokhoz. Tudjuk: minden új viták keresztüztüében születik. De egy vita akkor jó, ha *valamiért és nem valami ellen* történik. Mindegy hát, hogy mi a „fedőneve” a jelenlegi vitának (a „Kodály-módszer csődje”, vagy „Kodály, az erőszakos”, „Botfűlű gyermek nincs” stb., hogy csak néhányat említsek), amiről igazán szól, az a *hagyomány és újítás* vaglyagosságig élezett kérdése.

A hagyomány értelmezése is különböző lehet:

- negatív megközelítésben *konzervativizmust* jelenthet az egyik oldalról;
- pozitív olvasatban *értékmegőrzést* a másik oldalról.

A jövő valahol a kettő közötti *egészséges arány* megteremtésében van.

Egy biztos: bármilyen örök érték továbbadására is vállalkozunk, ha az oktatás minden feltétele megváltozott köröttünk, nem tehetjük ugyanúgy! A Kodály-koncepció alapértékeit sem lehet változatlan formában megőrizni!

### Társadalmi kihívások és pedagógiai válaszok

„Kétségtelen, hogy a társadalmi változás a zenei szak- és tömegnevelés teljes átállítását kívánja.”

Kodály Zoltán (6)

A magyar oktatásügy számára az utóbbi évek legnagyobb kihívását a Magyarországon lejátszódott társadalmi/politikai változások jelentették, amelyek alapvetően átalakították a közoktatás szerkezetét és ennek következtében tartalmát is.

Az addigi egységes állami iskolák mellett megjelentek a magán-, egyházi, alapítványi, kisebbségi, nemzetiségi stb. iskolák, és a 8+4-es mellett létrejöttek a 6+6-os, 4+8-as, sőt 8+2-es tagozódások is. Az egész iskolarendszer *vertikálisan és horizontálisan* is megváltozott. A *kötelező iskoláztatás* kora 16 év lett.

Az egységes iskolaszervezet megszűnésével a kötelezően tanítandó egységes tartalom is tarthatatlanná vált. Az új társadalmi igényeknek megfelelő új tartalmak kidolgozása előtt el kellett dönteni, mi legyen az a *közös*, amelyet a kötelező iskoláztatás idejére az állam minden állampolgára részére garantál.

Ezekre próbált előzetes elméleti alapozással választ adni az 1995 őszén elfogadott új *Nemzeti Alaptanterv* (NAT), és az Országos Közoktatási Intézet Program és Tantervfejlesztő Központjának elméleti háttérével kidolgozásra, majd 1998 szeptemberétől bevezetésre kerülő, ún. *helyi tantervkínálat*.

A NAT új vonásai:

- központi tantervi szabályzás helyett – igazi „core” curriculumként – sokféle helyi tanterv kidolgozásához ad alapot; (7)
- közös kötelező tartalom helyett közös követelményeket;
- évfolyamokra lebontott követelmények helyett nagyobb életkori szakaszokra (1–6. és 7–10.) megfogalmazott követelményeket;
- tantárgyak helyett ún. műveltségi területeket, óraszámok helyett időarányokat jelöl meg stb.

Mindez teljesen új környezetet jelent iskolai *ének-zene tanításunk*, s így szükségsszerűen új képzési feladatokat és tartalmakat a felkészítő *szakképzés* számára. Mindkettőhöz az oktatási struktúra és tartalom összefüggésében kell *újragondolnunk* zenei nevelésünk alapkérdéseit, vagyis azt, hogy *mit, mikor, miért igen és miért nem, hogyan és hogyan ne tanítsunk* az iskolában és a tanárképzésben.

## Nem látjuk a *fű*-től a *mi*-t ...

„Az anyag osztályokra tagolása nem jelent éles határt. A tanulók különböző készsége és képessége, a helyi viszonyok, a módszer, e határokat a szükséghez képest módosíthatják!”

Kodály Zoltán (9)

Nem tévedés! A fenti mondatok nem a NAT helyi tanterveiből készült útmutatókból valók. Ezeket is Kodály írta, 1944-ben! Ezt is kellene idézni, ismerni és követni ma, amikor a „hogyan tovább?” kérdésre oktatáspolitikai szükségszerűségből tantervi „reformmal”, szaktárgyi koncepciómódosítás helyett tantervi koncepcióhoz való alkalmazkodással tudunk csak válaszolni. Ha tudunk. Mert azt nehezen lehet reformnak nevezni, hogy az 1978-as tanterv szaktárgyi/zenei logikáját kifejező jó rendszer (Zeneművek → Ismeretek- és készségfejlesztés anyaga) helyett most sem igazán jól elkülönülő, sem igazán jól illeszkedő, kicsit „művi” kategóriákba soroljuk be kb. ugyanazon ismeretanyagot.

Hiába halmozódott fel sokféle tudomány sokféle tudása az ezredfordulóra, hiába hoztak új eredményeket a segédtudományok, nemigen vettünk róluk tudomást. Ma is azt akarjuk

tanítani, amit a zenéről mi tudunk, nem magát a zenét/zenélést. Ma is a mi tanítási folyamatunkat tervezi a tanterv, nem a gyerekek tanulását. Pedig a gyerek és zene egyformán fontos kell legyen e folyamatban.

Mindaddig, amíg korszerűsítési törekvéseink abban merülnek ki, hogy ugyanazon ismeretanyagból mit tanítsunk előbb, mit később, mikor tanítsuk a *ré*-t, hol a *fű*-t, s a gyermekek „zenei akcelerációjának” mért ismerete helyett a tanyanyag természetes tagolódási fokozatai alapján szabjuk meg az egyes osztályok elvégezhető anyagát, addig valóban nem látjuk a *fű*-től a *mi*-t kérdését.

Vagyis: amíg a tantervi megújítás és az énektanárok próbálkozása az énektanítás gondjait kizárólag önmaga határain belül kívánja megoldani, addig legfeljebb lépegetni, de nem előrelépni, legfeljebb változ-

tatgatni, de nem megújítani tudunk. Talán nem is kell, hiszen ami életképes, az magától is megújul, ami nem, azt meg felesleges újítgatni. Egy tanár azonban – ha alkotó értelmiségi – nem adhatja fel korszerű szakmai ismereteinek korszerű érvényesítését.

A jelenlegi helyzetben – tudomásul véve, hogy tényekkel nem lehet vitatkozni – ez azt jelenti, hogy meg kell tanulni szakmailag kezelni őket. A *lehetséges lépés* most a szűkülő időkeretek jobb kihasználása, illetve hagyományos és új zeneitanítási értékeink átadása érdekében módszereink és a tanításhoz való hozzáállásunk megváltoztatása.

Mit jelent mindez a zeneitanítási gyakorlatban?

Nem kell feladnunk az *értékalapú* Kodály-koncepció lényegét, hogy

– „legyen a zene mindenkié”, de olyan úton, hogy az

– „ne gyötirelem, hanem gyönyörűség legyen” a gyerek számára.

Ez azzal a tanulással jár, hogy nem taníthatjuk a korábbi teljes zenei anyagot belezsúfolva a mostani alacsonyabb óraszámba. Eképpen ugyan megőrizhetnénk az évtizedek csiszolta értékes anyagot, de eltévesztenénk a célt.

---

*Hiába halmozódott fel sokféle tudomány sokféle tudása az ezredfordulóra, hiába hoztak új eredményeket a segédtudományok, nemigen vettünk róluk tudomást. Ma is azt akarjuk tanítani, amit a zenéről mi tudunk, nem magát a zenét/zenélést. Ma is a mi tanítási folyamatunkat tervezi a tanterv, nem a gyerekek tanulását. Pedig a gyerek és zene egyformán fontos kell legyen e folyamatban.*

---

Ha nem akarjuk elveszíteni a *jó zenével jó zenére nevelés* minőségét a mennyiség miatt, akkor

- *új arányokat* kell találnunk a különböző zenei tevékenységek (éneklés, zenehallgatás, improvizáció, írás-olvasás stb.) között a mindenkori helyi igényektől és lehetőségektől függően;

- máshová kell tennünk a *hangsúlyokat* az iskolatípus céljától függően (pl.: a *zenei írás-olvasás* a hallásképzéssel együtt továbbra is központi szerepet tölt majd be akkor, ha egy zenei továbbtanulásra felkészítő iskoláról van szó, de nem kell, sőt nem is szabad ugyanolyan mértékig csiszolnunk – esetleg az élmény rovására – egy heti 1–2 órás énekenét tanító iskolában, esetleg egy nem túl képzett énektanárral egy befejezett képzést nyújtó, 1–10. osztályos helyi iskolában, ahol a gyerek szervezett keretek között folyó iskolai zenei neveléssel többé már találkozni nem fog). Itt a cél éppen ezért életre szóló útravaló, *nem* pedig befejezett iskolai *anyagtudás!* Nem mindent az órán kell megoldani, *hanem* ott kell *mozgósító élményt* adni arra, hogy később a gyerek éljen azzal a „zenezsákkal”, amit az iskolából magával vitt az életbe;

- meg kell újítanunk a *zenei anyanyelv* anyagát a Kodály halála óta eltelt idő új népzene kutatási eredményeinek az iskolai énekórák anyagába való beépítésével, (10) illetve a zenei anyanyelv használatát a valóságból már alig ismert néphagyomány „meg-élesi” helyzeteinek megteremtésével;

- az *énekes műzenei* anyag is kiszélesíthető az eddig tanítottak anyagán túlra (pl. gregoriánnal, vallásos népekekkel, reneszánsz szemelvényekkel stb.), s ezzel ellensúlyozható a csak folklorra alapozott zenei írás-olvasás miatti korábbi túlsúly;

- az énekesen kívül a *hangszeres népzene* is beépíthető a tanításba ott, ahol ez élő hagyományként ma is jelen van a közvetlen környezetben, vagy ahol erre igényt tart a gyerek/szülő;

- kiegészíteni a tanítás magyar népdalanyagát kisebbségeink és nemzetiségeink népzenei anyagával, nem csupán politikai egyenlőségük, hanem zenei egyenrangúságuk, –értékűségük miatt is. A toleranciára és a kölcsönös tiszteleten alapuló együttélésre való nevelés egymás zenei értékeinek megismerésével a zenében is megalapozható és megalapozandó.

Nem elég azonban csupán a tartalmak megújítása (tehát például a népzeneből az új kutatási eredmények felhasználásával új népdalok, rétegek megismertetésével, énekelhető műzenei réteg kiszélesítésével), ha nem hangolódunk át az új Nemzeti Alaptantervnek alapvetően az egész embert minden képességével együtt fejleszteni akaró, minden műveltségterület/tantárgy együttes hatásával megvalósítható ún. „közös” követelményeire. Ebben a cél nem a szaktárgyi tudás megszerzése, hanem elsősorban a többivel együtt egy más emberi minőség és más minőségű emberi(bb) élet létrehozása.

Minden jó zenetanár tudja, hogy ez az, ami a kodályi szellemiség lényege lenne a zenetanításban: „Zene nélkül nincs teljes ember... ezért a zene ügye az általános iskolában nem is a zene ügye elsősorban.” (11) Számunkra ebben az értelmezésben hát nincs új a NAT alatt.

Ha erről viták helyett nem sikerült eredményeinkkel meggyőznünk társadalmi környezetünket, talán épp e célt, a koncepció lényegét tévesztettük szem elől.

Kodály persze szintén több énekórát kérne, mint azt tette is, harcolna a zenei tagozatokért, mint az tette is, de az egyes cikkekben említett „erőszakosságából” sem telne arra, hogy azt mondja: Csak akkor legyen a zene mindenkié, ha ki-ki engem tanul heti hat órában! Híven követni Őt és nem a formai kereteket kell. Tartsuk meg értékeit és higgyünk benne, ha jól csináljuk, a gyerek/szülő/iskola fogja saját érdekében kérni vagy kikövetelni a sok énekórát, mert a mi győzködésünk nélkül meggyőződtek annak előnyeiről. Ekkor lesz igazi közös örömteli zenélés!

De ha egy új társadalom új igényeit megjelenítő új Nemzeti Alaptantervre, a benne megjelenő új közoktatási törekvésekre és tartalmakra, valamint a bennük megjelenő és az

ezekből fakadó, szemléletváltást is igénylő új képzési feladatokra a tanárképzés még mindig nem reagál, akkor korszerű, élményt adó, sikeres iskolai énektanításra a jövő évtizedekben nem számíthatunk. (A módszertani képzés ugyanis továbbra is többnyire a korábban egységes iskolarendszer egységes anyagának egységes tankönyveire készít fel, miként azt az elmúlt évtizedekben tette.)

### A tanárképzésről

„Az iskolákban akkor lesz jó zenetanítás, ha előbb jó tanárokat nevelünk.”

Kodály Zoltán (12)

Kodály ezelőtt ötven esztendővel, New Yorkban elhangzott gondolata ebben a helyzetben is igaz, mely szerint az iskolákban majd akkor lesz jó zenetanítás, ha előbb jó zenetanárokat nevelünk. De a „Ki a jó zenész?”-hez hasonlóan meg kell hozzá válaszolnunk azt a kérdést is, hogy ki a jó zenetanár az ezredforduló zenetanításában?

A jó zenész *kellékeit* a kodályi definíció négy pontban foglalta össze:

1. kiművelt hallás;
2. kiművelt értelem;
3. kiművelt szív;
4. kiművelt kéz.

„Mind a négynek párhuzamosan kell fejlődnie állandó egyensúlyban... De önálló munkára az első három pont nélkül nem juthat el senki... A harmadik pontra nem látok órát egy iskola tantervében sem. Pedig ebben van a legtöbb fogyatékoság... Talán a lélektan az egyetlen tanítható alapja. A többit az élet adja, nagy írók műveinek olvasása, nagy művészek alkotásainak tanulmányozása. ...Nézz körül alaposan az életben, más művészetekben és tudományokban is...” (13) – hangzik a kodályi tanítás.

A fentiek alapján a „Ki a jó zenetanár?” kérdésre is választ adhatunk:

– a zenén túl más művészetekre és tudományágakra is nyitott; hazai és nemzetközi látószöggel rendelkezik;

– élményeit és naprakész tájékozottságát saját személyiségébe és a mindennapi tanítási gyakorlatba beépíteni tudja;

– a változó körülményekre biztos szaktudás és önálló szemlélet birtokában rugalmasan, öntörvényűen reagáló kreatív alkat;

– környezetével zeneileg és nyelviileg egyaránt jól tud kommunikálni;

– zeneileg és pedagógiaiilag egyaránt jól képzett és tájékozott széles látókörű – nem csak tanár – értelmiségi.

Két szóban: a tanítás művésze.

*A fentiek alapján a „Ki a jó zenetanár?” kérdésre is választ adhatunk:*

– a zenén túl más művészetekre és tudományágakra is nyitott; hazai és nemzetközi látószöggel rendelkezik;

– élményeit és naprakész tájékozottságát saját személyiségébe és a mindennapi tanítási gyakorlatba beépíteni tudja;

– a változó körülményekre biztos szaktudás és önálló szemlélet birtokában rugalmasan, öntörvényűen reagáló kreatív alkat;

– környezetével zeneileg és nyelviileg egyaránt jól tud kommunikálni;

– zeneileg és pedagógiaiilag egyaránt jól képzett és tájékozott széles látókörű – nem csak tanár – értelmiségi.

Felsorolásnak ez sok, pedig csak egy természetes egységet bontottunk részeire, mert felkészíteni a képzésben csak e részek ismeretében lehet. Ezek majd csak egy új szemléltető tanárképzés után alkothatnak újra egészet, kibocsátva az ezredforduló kihívásainak megfelelni tudó, az elmondottak alapján jól képzett zenetanárokat.

Ehhez lenne szükséges egy korszerű képzésben:

- a zenén túl más művészetekre is rálátatni képes, a köztük lévő természetes kapcsolatokat felfedezni és struktúrájában is megteremteni tudó képzés;

- az új magyarországi és európai törekvések és újító (énekes műzenei, hangszeres népzenei, zenetudományi és népzene kutatási, improvizációra nevelési, nemzetiségi, jazz és populáris műfajokra vonatkozó) tartalmak (14) legalább a korrekt szakmai ismeretek szintjén történő beépítése;

- más zenetanítási módszerek (*Orff, Dalcroze, Suzuki, Willems, Gordon* stb.) eredményeinek és saját zenetanításunk hatékonyabbá tételéhez hozzájárulni tudó alkotó felhasználási lehetőségeinek megismertetése;

- a Kodály-koncepció adaptálása a jelen társadalmi igényeihez;

- a Kodály-módszer hangsúlyainak a jelen feladataihoz illesztése (pl.: a változó iskolaszervezet következtében folyamatosan változó tankönyvek új anyagainak önálló elsajátításához az ismeretszerzés kulcsát jelentő relatív szolmizáció hangsúlyossá tétele; hiszen semmi nem garantálja, hogy a diploma megszerzése után is a képzés során feldolgozott tankönyvek anyagát kell majd tanítani, azt pedig még kevésbé, hogy a pedagógusok pályájuk végéig ugyanazt a tankönyvcsaládot használhatják majd. A gyors tanulást és zenei értelmezést is segítő szolmizáción kívül ugyanis mindehhez jelenleg nincs más biztos „kulcs” a kezükben);

- a zenei képességek és a tudás mérésére alkalmas mérésmódszertani alapismeretek (az ún. alpműveltségi vizsgára való eredményes felkészítéshez);

- tantervelméleti ismeretek (a helyi tantervek adta nagyobb szabadsággal való élni tudáshoz, a helyi tantervek készítéséhez, alkotó adaptálásához, illetve a helyi zenei tantervek írásához).

### „Es ist des Lernens kein Ende” (15)

„*A tanulásnak nincsen vége.*” (Schumann) – mindehhez azonban mindnyájunknak – képzőknek és képzendőknek – folyamatosan tanulnunk kell. Értékeink megőrzése sem történhet változatlan formában, továbbfejlesztésükhöz pedig új ismeretekre van szükségünk. E továbbfejlesztés már annak a következő nemzedéknek a feladata, amely a kodályi tanításokat már csak a tanítványok tanításaiból és könyvből ismerheti. Így a hagyomány és újítás egészséges arányának megtalálásában számunkra *lehetséges út* a gyakorlat visszajelzésein túl:

- a *vissza* a „tisztá forráshoz”, vagyis a pedagógiai interpretációk nélküli, eredeti kodályi gondolatok tanulmányozásához,

- és *előre* a kutatómunkával (nemzetközi szakirodalmival is!) megalapozott újításokhoz.

Ezek nélkül a szűk praticista szemlélet vagy a mindenkori divatirányokra való spon-tán reagálások kiszolgáltatottjává válhat közoktatásunkban a zenei nevelés. Viták helyett ehhez a munkához kellene az egyéni gondolkodást sem kizáró összefogással hozzálátni!

### Ajánlott irodalom

A következőkben a vonatkozó „források” tematikus rendszerben való közlésével mindkét úthoz segítséget kívánunk nyújtani. Szándékos, vagy óvatlan félreértések elkerülésére: fentiekkel nem eklektikus curriculumot javasolunk megvalósítani amerikai mintára, csak a globális tudást kívánjuk szolgálni. Ami elégséges alap lehet egy

korszerű magyar zenepedagógia felépítéséhez, amellyel elérhető, hogy Kodály zenei „boldogságpedagógiáját” a világ létező zenei értékeivel gazdagítva közös kincsként tarthassuk meg a 21. századra, s hogy „ne kiközvezett úton menjünk téves irányba...” (16)

#### Kodály-irodalmak:

Dobszay László: *Kodály után. Tűnődések a zenepedagógiáról.* Kodály Intézet, Kecskemét, 1991.

Kodály Zoltán: *A zene mindenkié.* Zeneműkiadó, Budapest, 1975.

Kodály Zoltán: *Visszatekintés I-II-III.* Zeneműkiadó, Budapest, 1974. és 1989.

Kodály-mérleg. Szerk.: Breuer János. Gondolat Kiadó, Budapest, 1982.

Szónyi Erzsébet: *Kodály zenei nevelési eszméi.* Tankönyvkiadó, Budapest, 1984.

#### Pedagógiai elméleti forrásmunkák:

Ballér Endre: *Tantervelméletek Magyarországon a XIX–XX. században.* A tantervelmélet forrásai 17. köt. Szerk.: Horánszky Nándor. Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 1996.

*A Guide to the Hungarian National Core Curriculum.* Ministry of Culture and Education, Budapest, 1996.

*Helyi tantervépítő kézikönyv.* Szerk.: Dr. Szebenyi Péter. Raabe Könyvkiadó Kft., Budapest, 1996.

*Jelentés a magyar közoktatásról – 1995.* Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 1996.

Káldi Tamás–Kádárné Fülöp Judit: *Tantervezés. Útmutató a helyi tanterv kiválasztásához, szerkesztéséhez, írásához.* Iskolaszolga, Budapest, 1996.

*Nemzeti Alaptanterv.* Művelődési és Közoktatási Minisztérium – Korona Kiadó, Budapest, 1995.

*Tanterv.* Szerk.: Szebenyi Péter. Educatio Kiadó, Budapest, 1994.

#### Zenepedagógiai elméleti (kutatási) irodalom:

Czövek Erna: *Emberközpontú zenetanítás.* Zeneműkiadó, Budapest, 1975.

Kokas Klára: *A zene és mozgás együttes felhasználása a személyiségformálásban.* Pedagógiai Szemle, 1980. 6. sz., 528–538. p.

Kokas Klára: *Beszámoló egy komplex esztétikai nevelési kísérletről.* In: *Kodály-szemináriumok 1970–1980.* Szerk.: Erdeiné Szeles Ida. Tankönyvkiadó, Budapest, 1982, 213–231. p.

Kokas Klára: *Gyermekek zene-befogadása és önkifejezése különböző művészi formákban.* Kodály-szeminárium, Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet, Kecskemét, 1984.

Kovács Géza: *Zene és mozgás összefüggésének gyökerei.* Kézirat. Kodály-szeminárium, Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet, Kecskemét, 1980.

Kürti Jarmila: *Kreativitásfejlesztés kisiskoláskorban.* Tankönyvkiadó, Budapest, 1982.

Laczó Zoltán: *Kodály Zoltán koncepciójának hatása a legújabb zenepszichológiai kutatások tükrében.* Előadás a II. Nemzetközi Kodály Szimpóziumon. Az ének-zene tanítása, 1976, 1. sz., 10–22. p.

Lantos Ferenc–Apagy Mária: *A zenei és vizuális adottságok összefüggése és fejleszthetőségük.* In: *A zenei tehetség gyökerei.* Szerk.: Czeizel Endre és Batta András. Mahler Marcell Alapítvány, Arktisz Kiadó, Budapest, 1992, 249–286. p.

L. Nagy Katalin: *Pedagógiai kutatás és zenetanítási gyakorlat.* Kézirat. Tankönyvkiadó, Budapest, 1986. Olvasható a KZI könyvtárban.

Négyesiné Pásztor Zsuzsa: *A zene megközelítése mozgás segítségével.* Kodály-szeminárium, Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet, Kecskemét, 1980.

Poszler György: *Az esztétikai kultúrától az esztétikai nevelésig.* In: *Műveltségkép az ezredfordulón.* Szerk.: Marx György. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1980, 153–193. p.

Sági Mária: *A zenei élmény hatása a személyiségre.* In: Sági Mária: *Esztétikum és személyiség.* 1981, 19–44. p. Viktor András: *A Kodály-koncepció pszichológiai-fiziológiai alapjai.* Kodály-szeminárium, Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet, Kecskemét, 1972.

#### Alternatív zenepedagógiai irodalom (magyar):

Bakonyi Anna: *Irányzatok, alternativitás az óvodai nevelés területén.* Tárogató Kiadó, Budapest, 1995.

Kisné Kenesei Éva: *Alternatív lehetőségek a zenepedagógiában.* Tárogató Kiadó, Budapest, 1994.

Kocsárné Herbolj Illdikó: *A Kodály-koncepció és a XX. század zenéje.* In: *Kodály-szemináriumok 1970–1980.* Szerk.: Erdeiné Szeles Ida. Tankönyvkiadó, Budapest, 213–229. p.

Szónyi Erzsébet: *Zenei nevelési irányzatok a XX. században.* Tankönyvkiadó, Budapest, 1988.

Kokas Klára: *A zene felemeli a kezeimet.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992.

#### Kitekintés. Alternatív angol nyelvű zenepedagógiai irodalom

##### Zenetanítási módszerek:

Andress, B.: *Promising practices: Prekindergarten music education.* Reston, VA: MENC, 1989.

Carley, I. (ed. by): *Orff Re-echoes.* OH: American Orff-Schulwerk Association, vol. 2., Cleveland Heights, 1985.

Choksy, L.–Abramson, R.–Gillespie, A.–Woods, P.: *Teaching Music in the Twentieth Century*. NJ: Prentice-Hall, Englewood Cliffs, 1986.

Choksy, L.: *The Kodály Context*. NJ: Prentice-Hall, Englewood Cliffs, 1981.

Frazee, J.–Kreuter, K.: *Discovering Orff: A Curriculum for Music Teachers*, Schott Music Co., New York, 1987.

Hoffer, C. R.: „Suzuki Talent Education.” In: *Introduction to Music Education* (2<sup>nd</sup> ed.), Wadsworth, Inc., Belmont, California, 1993, 129–131. p.

Joseph, A. S.: „A Dalcroze Approach to Music Learning in Kindergarten.” Doctoral Dissertation. PA–Carnegie–Mellon University, Pittsburgh, 1982.

Kendall, J.: *Talent education and Suzuki*. VA:MENC, Reston, 1966.

Kraus, E.: *Zoltán Kodály's legacy to music education*. In: Carder P. (ed.): *The eclectic curriculum in American music education...* (2<sup>nd</sup> ed.), VA:MENC, Reston, 1990, 79–92. p.

Laczó Zoltán: *Listening to Music with Primary Classes: Curriculum Reform and Experiment*. The Canadian Music Educator, Spring, 1983. Vol. 24. No. 3., 7–17. p.

Lawrence, W.–Raebeck L.: *Orff and Kodály Adapted for the Elementary School*. IA: William C. Brown, Dubuque, 1985.

*International Viewpoints*. Comte, M. (ed.), ASME Monograph Series, Music Education, No. 3., 1994.

Regner, H.: *Music for Children: Orff-Schulwerk, American Edition*. Schott Music Co., Vol. 1: Pre-school (1972), vol. 2: Primary (1977), vol. 3: Upper Elementary. New York, 1980.

Steen, A.: *Exploring Orff. A Teacher's Guide*. Schott Music Co., New York, 1992.

Warner, B.: *Orff-Schulwerk. Application for the Classroom*. NJ., Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, 1991.

#### *Curriculumok:*

Abdullin, Edward: *Music Education in the General School and the Preparation of Music Teachers in Russia*, State Pedagogical University, Moscow, 1996.

Anderson, W.–Lawrence, J. E.: *Integrating Music into the Classroom*. Wadsworth Publishing House, Belmont, California, 1985.

Campbell, Patricia Shehan: *A Cross-Cultural Guide to Music Teaching and Learning*. Shiermer Books, New York, 1991.

Carder, P. (ed.): *The eclectic curriculum in American music education: Contributions of Dalcroze, Kodály and Orff* (2<sup>nd</sup> ed.), VA: Music Educators National Conference, Reston, 1990.

Daniel, K.: *Kodály in Kindergarten: 50 Lesson Plans, Curriculum, Song Collection*. IL, Mark Foster Music Co., Champaign, 1981.

Eisner, E. W.: *Cognition and Curriculum*. Basis for Deciding What to Teach, Longman, New York, 1982.

Gordon, E.–Woods, D.: *Jump Right In: The Music Curriculum*. IL, G. I. A. Publications, Inc., Chicago, 1990.

Hocheimer, L.: *A Sequential Sourcebook for elementary School Music Education*. MMB Music, Inc., Saint Louis, Missouri, 1980.

*Music Curriculum Bulletin* (1985), Salem, Oreg.: Oregon Department of Education The School Music Program: Description and Standards (2<sup>nd</sup> ed.) (p. 55.) Reston, VA: MENC, 1986.

#### *Multikulturális zenetanítási anyagok:*

Anderson, W. M.–Campbell, P. S.: *Multicultural Perspectives in Music Education*. VA.: MENC, Reston, 1989.

Campbell, Patricia Shehan: *A Cross-Cultural Guide to Music Teaching and Learning*. Shiermer Books. A Division of Machmillan Inc., New York, 1991.

Carder, Polly: *The Eclectic Curriculum in American Music Education*. Contributions of Dalcroze, Kodály and Orff. Music Education National Conference, Reston, 1990, 169. p.

Cohn, A. L.: *From Sea to Shining Sea, A treasury of American Folklore and Folk Songs*, Scholastic, Inc., New York, 1993.

George, L. A.: *Theaching the music of six different cultures* (Revised ed.). MMB Music, Inc., Saint Louis, Missouri, 1987.

Kemp, H.: *Where in the World: Folksong Warmups from Many Lands*. Augsburg Fortress, Minneapolis, 1989.

Krull, K.: *Gonna Sing My Head Off! American Folk Songs for Children*. Alfred A. Knopf, New York, 1992.

#### *Kodály-viták/polémiaiák irodalma:*

Szabó Helga: *Torzulások a kodályi zenei nevelés általános iskolai alkalmazásában*. Muzsika, 1980. 2. sz., 1–6. p.

*Iskolai énektanításunk jelenéről és jövőjéről*. (Vita.) Muzsika, 1980:

3. sz. Eöszé, Lukin, Trencsényi, Vargyas;

4. sz. Balázs, Bartalus, Dobszay;

5. sz. Borsai, Forrai, Szesztay;

6. sz. Demény, Kovács, Pécz;

7. sz. Czine, Ittész, Kokas;

8. sz. Körtvélyes, Pogány, Németh;

9. sz. Papp, Tusa;

10. sz. Bakonyi, Rajeczky;

11. sz. Feuer, Ujfalussy.

Apagy Mária: *Hol a művészetpedagógiai érték mostanában?* Muzsika, 1992. 11. sz., 14–17. p.

Ittész Mihály: *Kodály országa?* Forrás, 1992. 12. sz.

Sinor, Jean: *Who is a good music teacher?* Bulletin of the International Kodály Society, Vol. 20. 1995. No. 2. p. 5–11.

Ujfalussy József: *Kérdőjelek a zenei művelődésben.* Magyar Tudomány, 1980. 7. sz., 537–544. p.

A Kodály-módszer csődje a közoktatásban. Tóth Anna: *Saját ballagásukon sem énekelnek a diákok.* Népszabadság, 1996. júl. 18.

Támadják Kodályt. *A modernizálás ürügyén...* Új Magyarország, 1996. júl. 22. Ittész Mihály – Wojciech Jankowski: *Botfülűek pedig sehol nincsenek.* Új Magyarország, 1996. júl. 23.

Turmezeyné Heller Erika: *A szabad választás lehetősége.* Népszabadság, 1996. júl. 26.

Breuer János: *Kodály, az erőszakos.* Népszabadság, 1996. júl. 26.

Dr. Szabó Helga: *Csődben a Kodály-módszer?* Népszabadság, 1996. júl. 26.

Dr. Szabó Helga: *Nemzeti kincsünk védelmében.* Új Magyarország, 1996. júl. 27.

Egyéb:

Kodály Zoltán *zenepedagógiai eszméi a nemzetközi gyakorlatban.* (1993), Válogatott bibliográfia a KZI gyűjteményéből. Szerk.: Szögi Ágnes. Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet (angol–magyar nyelven), Kecskemét, 1993.

## Jegyzet II.

(1) Kodály Zoltán: *Előszó.* In: *Visszatekintés* (a továbbiakban: Vt.) I., 1952, 5. p.

(2) Kodály Zoltán: *Százéves terv.* In: *uo.*, 209. p.

(3) Szabó Helga: *Torzulások a kodályi zenei nevelés általános iskolai alkalmazásában.* Muzsika, 1980. 2. sz., 1–6. p.

(4) Muzsika, 1980. A vita anyagát a tematikus bibliográfiában a I. *Kodály-viták/polémia*k címszó alatt.

(5) Ld. például: Tóth Anna: *A Kodály-módszer csődje a közoktatásban.* In: Népszabadság, 1996. júl. 18.

(6) Kodály Zoltán: *Reflexiók a zeneoktatás reformtervezetéhez* (1952), In: Vt. I., i. m., 255. p.

(7) L. erről a „curriculum” címszó alatt leírtakat: Káldi–Kádárné: *Tantervezés.* Budapest, 1996, 18. és 186. p.

(9) Kodály Zoltán: *Iskolai énekgyűjtemény.* In: Vt. I., i. m., 134. p.

(10) L. erről: Dobszay László: *A népzene kutatás újabb eredményei és zeneoktatásunk.* Parlando, 1996. 1. sz., 12–16. p.

(11) Kodály Zoltán: *Közönségnevelés.* In: Vt. I., i. m., 318. p.

(12) Kodály Zoltán: *A komoly zene népszerűsítése.* In: *uo.*, 283. p.

(13) Kodály Zoltán: *Ki a jó zenész?* In: *uo.*, 183. p.

(14) L. ezen újító tartalmak ajánló bibliográfiáját a szerző *A NAT újító tartalmai az ének-zenetanításban* című, az Iskolakultúra későbbi számában megjelenő tanulmányában.

(15) „A tanuláshoz nincsen vége” (R. Schumann) In: Vt. I., i. m., 284. p.

(16) Dolszay László: *A Kodály-módszer és zenei alapjai.* In: *Kodály után. Tünődések a zenepedagógiáról.* Kodály Intézet, Kecskemét, 1991., 101. p.